

Oktatásmódszertani innovációk a jövőbiztos fordító- és tolmácsképzésért

***(Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék,
2025. november 18.)***

Ferenczi Martin¹, Komáromi Csilla Rita¹

¹ ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola
Fordítástudományi Doktori Program

2025. november 18-án az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Bölcsészettudományi Karának (BTK) Nyelvi Közvetítés Intézete megrendezte az *Oktatásmódszertani innovációk a jövőbiztos fordító- és tolmácsképzésért* című konferenciát, amely a Magyar Tudomány Ünnepe (MTÜ) rendezvénysorozatának egyik eseménye volt. Az ELTE BTK Kari Tanácstermében mintegy 60 érdeklődő gyűlt össze. A konferencia két szekciójában 10 előadás hangzott el, amelyet workshop jellegű eszmecsere zárt. Az előadások időkerete 20 perc volt, a résztvevőknek a szekciók után nyílt alkalmuk reflektálni az elhangzottakra.

A konferencia központi témája az innovatív oktatási gyakorlatok feltérképezése volt a jelentős hazai fordító- és tolmácsképző intézményekben. A program összeállításakor a szervezők szem előtt tartották, hogy a felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók mellett a nyelvi közvetítéssel foglalkozó iparág is képviseltesse magát, így a képzőintézményekkel szemben támasztott elvárásokat is megismerhették a résztvevők.

A konferenciát Robin Edina (ELTE BTK) nyitotta meg, az első szekció elnöke pedig Seresi Márta (ELTE BTK) volt. A megnyitóban elhangzott, hogy a piacképes kompetenciák átadása elengedhetetlen a végzett hallgatók szakmai érvényesüléséhez. Robin Edina hozzátette, hogy a pályakövetési felmérések alapján a végzetek többsége professzionális fordítóként és tolmácsként dolgozik, bár az első öt évben gyakori a pályaelhagyás, részben a szakterületi specializáció hiánya miatt. Hangsúlyozta továbbá, hogy az oktatókat foglalkoztatja a fordítás- és tolmácsképzés hosszú távon is versenyképes formája, emiatt nyílt diskurzus szükséges, amelyre a konferencia kiváló lehetőséget nyújt.

Az első előadást Szabó Csilla és Besznyák Rita, a BME Idegen Nyelvi Központjának oktatói tartották, akik a „*MI*” *kell a tolmácsképzéshez?* című prezentáci-

ójukban górcső alá vették, hogyan lehet és érdemes integrálni a mesterséges intelligenciát (MI) a fordító- és tolmácsolásba. Az előadók a BME-n elérhető képzések ismertetése után rátértek az oktatásban használható MI-alapú eszközök bemutatására. Az előadásuk középpontjában az „okos promptírás” állt, hiszen olyan utasításokat érdemes adnunk az MI-nek, amelyekkel a lehető legpontosabb választ kaphatjuk. A kerülendő promptokra adott példák után az előadás részletesen bemutatta az MI hasznát a fordító- és tolmácsolásban. Az MI-vel például forrásnyelvi szöveget generálhatunk különböző témakörökben és regiszterekben, fordításokat hasonlíthatunk össze, hibatípusokat tudatosíthatunk, terminológiai háttérrel állíthatunk össze, vagy akár a hallgatók interkulturális kompetenciáját is fejleszthetjük. A tolmácsolásban gyakorlóbeszédet generálhatunk tolmácsolási módok megfelelően, fokozatosan graduált szövegnehézséggel; kétnyelvű szakmai szöveggyűjteményeket állíthatunk össze; váratlan, nehezített tolmácsolási helyzeteket is gyakorolhatunk, valamint tolmácsolási szituációkat is szimulálhatunk. Az előadás az oktatói dilemmák és a felhasználás korlátainak áttekintésével zárult.

A második előadást María Valentina Sánchez Baena (ELTE BTK) tartotta, aki a tárgyalásokon való hospitálás új perspektíváit mutatta be a bírósági és hatósági tolmácsolásban. A hospitálás lehetőséget nyújt arra, hogy a hallgatók személyesen beszélgessenek bírakkal, ügyészekkel, ügyvédekkel és tolmácsokkal. Az előadó örömmel számolt be arról, hogy a hospitálások száma folyamatosan nő, és az érdeklődők egyre több bírósági tárgyalásba nyerhetnek betekintést. Minden tanszéki hallgató részt vehet a hospitáláson, és mára sok szakdolgozat születik ebben a témakörben. Az előadó kiemelte, hogy a képzés kulcsfontosságú eleme a hospitálási napló, amely rendszeres terepgyakorlatokon alapuló irányított megfigyelési pontokat rögzít, például alapinformációt az eseményről vagy alkalmazott tolmácsolási módot tárgyalási szakasz szerint. A kurzus értékét a szakmaközeli, gyakorlatközpontú szemléletmód adja, amely a hallgatói visszajelzések alapján is pozitívum.

Az előadás hidat képezett Eszenyi Réka (ELTE BTK) és Puklus Márta (ELTE BTK) prezentációjához, amely a bírósági tolmácsok képzésében alkalmazott perszimizációs gyakorlatokat mutatta be. Puklus Márta a bírósági és hatósági tolmácsolás elméleti háttérének rövid áttekintésével kezdte, és hangsúlyozta, hogy a tolmácsnak érdekek és jogrendszerek közötti különbségeket is közvetítenie kell, miközben folyamatosan törekszik a semlegesség megőrzésére. Így nem meglepő, hogy a tolmácsokkal szembeni elvárás magas: alkalmazkodniuk kell a formalizált, hierarchikus struktúrához; rugalmasan kell kezelniük a váratlan helyzeteket; rendelkezniük kell eljárásjogi, terminológiai, pszichológiai és interkulturális ismeretekkel; valamint a különböző tolmácsolási módokban is határozottan kell tudni mozogniuk, hiszen a blattolás vagy a fülbesúgás is gyakran előfordul. Az előadók szerint a perszimizációt akkor célszerű bevezetni a képzésbe, amikor a hallgatók már részt vettek hospitáláson és tantermi szimuláción. A perszimizáció nagy előnye, hogy a hallgatók tét nélkül, valóságghű környezetben, külső helyszínen, formálisabb keretek között gyakorolhatnak.

Réti Júlia (ELTE BTK) *Mindfulness az egyetemi oktatásban* című előadása új perspektívát nyitott a konferencián. A kurzus kiindulópontja, hogy a mindfulness nem relaxációs technika, hanem tanulható kognitív és figyelmi készség. Az alapfogalmak tisztázása után Réti Júlia rátért a figyelem, a munkamemória és a meditáció kapcsolatára. Kiemelte, hogy a meditáció erősítheti a figyelmi fókuszot és a munkamemória működését azáltal, hogy aktiválja a hippokampuszt, amely a tanulás és az érzelmi szabályozás központja. A kurzuson a hallgatók fejleszthetik figyelmi készségüket tudatos jelenléttel és gondolataik megfigyelésével; stresszkezelési technikákat is elsajátíthatnak légzésalapú fókusszal és testpásztázással. A tolmácsoláshoz elengedhetetlen kognitív rugalmasságukat úgy is fejleszthetik, hogy felismerik az automatikus gondolatokat, berögződéseket, csökkentik a reaktivitásokat, valamint gyakorolják a nézőpontváltást. Az előadó ezután ismertette a kurzus felépítését, és beszámolt a pozitív hallgatói visszajelzésekről. Véleménye szerint a kurzus kizárólag akkor hozza meg a kívánt eredményt, ha a hallgatók napi rendszerességgel gyakorolják a tanult technikákat.

A szekció ötödik és egyben utolsó előadását Móricz Kristóf (ELTE BTK) és Tóth Boglárka (ELTE BTK) tartotta *Technológiai kompetencia a tolmácsolásban* címmel. Az előadók megosztották a kurzus indításának előzményeit, és kiemelték a technológiai kompetenciák jelentőségének növekedését a tolmácsolásban. A kezdeti blokk-szemináriumok után 2024-től a hallgatók heti rendszerességű órákon sajátíthatják el a technológiai kompetenciákat a fordító és tolmács mesterképzésen, illetve az Európai uniós konferenciatolmács (EMCI) szakirányú továbbképzésen. Tóth Boglárka kitért a kutatására, amelyből kiderül, hogy nincs összefüggés az életkor, a tolmácsolási tapasztalat és a számítógéppel támogatott tolmácsolási eszközök (CAI-eszközök) használata között. Az előadók ezután ismertették a kurzus felépítését, illetve a CAI-eszközök típusait és integrálásának elméleti kereteit. Végzőként elhangzott, hogy a kurzus tartalmát nehéz naprakészen tartani a folyamatosan változó technológiai környezetben. Az előadások után a hallgatóságnak lehetősége nyílt hozzászólni az elhangzottakhoz.

A kávészünet után a konferencia második szekciójában a fordítóképzés került a fókuszba Móricz Kristóf moderálásában. Benedek Enikő (Simmelweis Egyetem) *Gépi társ a tanteremben – a fordításoktatás és a mesterségesintelligencia-forradalmának tanulságai* című előadásában oktatói stratégiáját és a kurzusát ismertette. Elméleti alapokra épülő gyakorlatokkal vezeti be a hallgatókat az MI világába, fejlesztve a fordítói kompetenciákat. A tanulók utószerkesztik a gépi fordítást, összehasonlítják a promptolási eredményeket, összevetik a humán és a gépi fordítás gyorsaságát és minőségét, majd ellenőrzik az MI-generált terminusokat, és így saját élményeken keresztül jutnak el a tanulók a felismeréshez: a gép adja az 'alapanyagot', ám a minőséget az emberi szerkesztés biztosítja. Ma már nem az a kérdés, hogy beengedjük-e az MI-t az órára, és nem is versenyezni kell vele, hanem megtanítani és megtanulni, hogyan irányítsuk. „Feladatunk olyan fordítókat képezni, akik együtt dolgoznak a géppel, de nem rendelik alá a gépnek a szakmai ítéloképességüket” – hangzott el az előadásban. Mára az oktatói szerep is átalakult: a tudásforrás szerepét felvál-

totta az iránytű és a kritikai szűrő funkciója, amely a szükséges szakmai kompetencia megszerzéséhez, a metakogníció és az önreflexió fejlesztéséhez nyújt támpontot.

Seidl-Pécs Olivía (ELTE BTK) a *Tudatosság és hatékonyság – kulcs a hallgatói projektekhez* című előadásában olyan programokról számolt be, amelyek megvalósítják a duális képzést: az elméleti ismeretek megszerzésével párhuzamosan piaci szimuláció zajlik, a hallgatók valós piaci megbízásokban vehetnek részt. A befejezett projektek tapasztalatai alapján az előadó szerint a hallgatók képesek megbirkózni ilyen jellegű feladatokkal, noha gyakran kihívást jelentenek a szűk határidők, az összetett, tudományos szövegek és a nehezen kezelhető fájlformátumok. Számos nonprofit szervezet küld fordítói megbízásokat pro bono jelleggel. A hallgatók kvázi fordítói irodát alakítanak ki és projektvezetői, fordítói, lektori szerepeket próbálhatnak ki. Mindez jelentősen fejleszti a fordítói kompetenciákat, segít megismerni saját erősségeiket a későbbi munkaerőpiaci belépéshez, az elvégzett feladatokat pedig referenciaként használhatják a portfóliójukban. A hallgatói visszajelzések pozitív tapasztalatként emelik ki a strukturált csoportmunkát és a többféle szerepkör kipróbálásának lehetőségét. A számítógéppel támogatott fordítás (*computed-assisted translation*, CAT) segíti a terminusok konzisztens használatát. A projektmunka nemcsak a nehézségek felismerését teszi lehetővé, hanem elvezeti a hallgatókat azok leküzdésének stratégiáihoz is, így támogatva a hatékony és tudatos munkavégzést.

Ezután Robin Edina és Sereg Judit a távoktatásos fordítóképzést értékelő kutatást mutatott be, amelyet az ELTE BTK oktatói végeztek (Robin Edina, Eszenyi Réka, Sereg Judit, Szilávik Szilárd). A projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs (NKFI) Alapból nyújtott támogatásával valósult meg. A kérdőívvel és interjúkkal gyűjtött adatok alapján arra keresték a választ, hogy az e-learning milyen munkakörnyezetet teremt és az hogyan befolyásolja a tanulás-tanítás hatékonyságát. Célul tűzték ki egy olyan módszertan kidolgozását, amely reflektál az eredményekre és a kihívásokra. Az eredményekből kiolvasható, hogy a hallgatók motivációját főként belső tényezők mozgatják, és a távoktatás elsősorban a rugalmasság miatt vonzó. Az oktatók esetében a külső és belső motiváció kiegyensúlyozott, sokan izgalmas kihívásnak élik meg a távoktatást, ugyanakkor a munkaterhelés és az aszinkronitás gyakran megterhelő lehet. Legnehezebbnek mindkét csoport a dialógus és az interakció hiányát tartja, így ezen területek igényelnek fejlesztést a jövőben. Pozitív élményt nyújt a támogatói pedagógia, az oktatók szakmai kompetenciája, a tanulók saját kompetenciájának fejlődése, az oktatói kollegiális csoportmunka és az aktív tanulói részvétel. A módszertani javaslatok és jógyakorlatok között hangsúlyos szerepet kap a rendszeres visszajelzés, a fórumok, a konzultáció és a világos kommunikáció. Összességében kedvező összképet mutatnak az eredmények, a sikeres működés kulcsa az interaktivitás, az időbeosztás, a transzparencia, a szervezés és a tudatosság.

Király Krisztián (Hunnect) egy CAT-eszközöket fejlesztő szolgáltató szemszögéből fókuszált a fordítóképzés technológiai kihívásaira és a fordítóipar elvárásaira.

Kiemelte, hogy a frissen végzett fordítóknak a megfelelő helyesírás és szakterületi háttértudás mellett arra is szükségük van, hogy a fordítástámogató eszközöket magabiztosan, készségszinten tudják használni. Hangsúlyozta, hogy a CAT-eszközök piacán állandó a változás, emiatt nem reális elvárás, hogy a tanulók a fordítóképzés keretein belül minden eszközt alaposan megismerjenek. Hatékonyabb megközelítés, ha a képzésen a tanulók egyetlen szoftveren keresztül sajátítják el az alapfogalmakat és a tipikus workflow-elemeket. Az így szerzett tudást később más rendszerekre is át tudják vinni (generalizálni). Ezt az „eszközagnosztikus” szemléletet igazolja, hogy a CAT-eszközök mély struktúrái általában azonosak, a különbségek a kezelői felületben mutatkoznak meg. Az instrukciókövetés elengedhetetlen, mert az automatizált munkafolyamatok akár apró hibákon is elakadhatnak, ezért a tanulóknak tudniuk kell, hogy egy hosszú, összekapcsolt folyamat részesei. A tudatos minőség-ellenőrzés is fontos része a folyamatnak, a beépített ellenőrző modulok számos hibajelzést adnak, ugyanakkor a fordítónak kulcsszerepe van abban, hogy eldöntse, melyik hibaüzenet releváns. Az új CAT-eszközök önálló felfedezése, az instrukciókövetés szimulációja és a minőség-ellenőrzés mind olyan elemek, amelyeket célszerű a fordítóképzés szerves részévé tenni.

A szekció záróelőadója, Baliga Georgina (Afford, SZOFT), a fordítói szakma három kulcsszereplőjének – a piacnak, a képzőintézményeknek és a szabadúszóknak – a jövőbeli együttműködési lehetőségeit mutatta be egy háromszögmodell segítségével. A piac meghatározza a keresletet, diktálja a tempót, elvárásai között szerepel a magas minőség, kiváló nyelvtudás, átfogó kulturális ismeretek, határidőtartás, rugalmasság, technológiai kompetencia és szakmai specializáció. A képzőintézmények feladata, hogy szakmailag felkészült, etikus és technológiailag naprakész fordítókat képezzenek, ugyanakkor nehezen tartják a lépést a gyors technológiai változásokkal; időnként szakadék alakul ki a tanult és a piacon elvárt kompetenciák között. A szabadúszó a modell rugalmas csúcsa: egyszerre kell naprakész szakembernek és vállalkozónak lennie, miközben egyaránt kapcsolódik a piachoz és a képzőintézményekhez. Sikerének záloga, mennyire tud differenciált, személyre szabott értéket képviselni. A képzőintézménytől gyakorlatorientált képzést és mentorálást, a piactól pedig elismerést, tiszteletet és méltányos díjazást vár. A szakma jövőjét a három szereplő elvárásainak, kínálatának összehangolása és együttműködése határozza meg: közös projektek és mentorprogramok. A hosszú távú sikerhez a közös tér megteremtése vezet, amelyben fontos szerepet játszanak a szakmai egyesületek és rendezvények, valamint a pro bono projektek. A jövőképet a hibrid nyelvi közvetítés határozza meg, az MI-asszisztált szakfordítás.

A konferenciát záró fórumon és workshopon a résztvevők arra keresték a választ, hogy a gépi eszközök mely szerepeket nem tudnak átvenni az embertől és milyen kompetenciafejlesztést szükséges integrálni a képzésbe. Zárszóként Seresi Márta mindenkit arra ösztönzött, hogy a nyelvi közvetítés szereplői továbbra is nyílt diskurzust folytassanak.